

שמיני

ובפשטות ה"ז ע"ד הדין שהביא ה' רמב"ם לפנ"י¹, שעמי הארץ, נאמנים הן על התרומה בשעת הגיתות והבדים מפני שכל העם מטהרין עצמן וכליהן כדי לעשות יינם ושמןם בטהרה, עברו הגתות והבדים אינן נאמנים².

אבל צריך ביאור סיום דברי הרמב"ם „משעבר הרגל חוזרין לטומאתן“, ש' כוונת הדברים שכל מה שנגעו בו ע"ה בשעת הרגל טמא למפרע, כמ"ש בפי' רש"י בהלכה שלאח"י³: „הפותח חביתו ברגל כו' ועבר הרגל הרי שאר החבית כו' בחזקת טומאה שהרי נגעו בו ע"ה ואע"פ שלא נגע בה אלא בזמן שהוא כחבר אינה טהורה אלא בימי הרגל בלבד". ובהלכה שלאח"י⁴: אחר הרגל כו' היו מטבילין כל הכלים שהיו במקדש מפני שנגעו בהן עמי הארץ ברגל בשעת החג.

ותמוה: כיון שלהרמב"ם טעם הדין הוא – „מפני שהכל מטהרין עצמן ועולים לרגל“, היינו שהע"ה טיהר עצמו ברגל, מדוע לאחרי הרגל טמאים למפרע? מאי שנא מנאמנות ע"ה „על

א. פסק הרמב"ם⁵: „טומאת עם ה' ארץ ברגל כטהרה היא חשובה, שכל ישראל חברים הן ברגלים וכליהם כולם ואוכליהם ומשקיהן טהורים ברגל, מפני שהכל מטהרין עצמן ועולים לרגל, לפיכך הן נאמנים כל ימות הרגל בין על הקודש בין על התרומה, משעבר הרגל חוזרין לטומאתן“.

פירוש הדברים: אע"פ ש„עם הארץ“ . הרי הוא בחזקת טמא ובגדיו מדרס לטהרות כו' ואינו נאמני על הטהרות לפי שאינו בקיאי בדקדוקי טהרות וטומאות ולעולם הוא בחזקת זו ואינו נאמן על הטהרות עד שיקבל עליו דברי חבירות⁶ – הנה „ברגל“ יש לו דין „חבר“, „מפני שהכל מטהרין עצמן ועולים לרגל“ [וכמ"ש הרמב"ם במ"א „כל ישראל מוזהרין להיות טהורים בכל רגל מפני שהם נכונים ליכנס במקדש ולאכול קדשים“].

(1) הל' מטמאי משכב ומושב פ"א ה"ט – במשנה וגמ' תגיגה כו, א.

(2) כ"ה בדפוס רומי. ולכאורה כצ"ל (ולא „כטהרה“, כבדפוסים הנפוצים). ועד"ז הוא ל' הגמ' (ביצה יא, ב. נדה לד, רע"א) „כטהרה שוינהו רבנן“.

(3) רמב"ם שם רפ"י.

(4) הל' טומאת אוכלין פט"ז ה"י.

ולכאורה ע"פ מ"ש שם ד, כל ישראל מוזהרין להיות טהורים . . מפני שהם נכונים ליכנס במקדש ולאכול קדשים – הרי גם ע"ה שייכים לזהירות זו, ע"פ דברי הרמב"ם (הל' מטמאי משכב ומושב כאן – פ"א ה"א. הובא לקמן בפנים ס"ג) שהם נוהרין בקודש „מפני חומרתו“.

(5) כאן – פ"א ה"א.

(6) ה"י. והוא כדעת חכמים במשנה תגיגה שם. – וגם לדעת ר' יהודה שם ד' „גמור“ (אחרי הרגל) ה"ז רק משום שהתירו סופו מפני תחלתו (ירושלמי שם (פ"ג ה"ז) „וכה בבבלי ביצה שם – הובא בפרש"י למשנה תגיגה שם) אבל בעצם טמא הוא (שלכן אם לא התחיל, ה"ז טמא – ביצה שם).

(7) ה"י (ממשנה תגיגה שם).

ישראל לחברים, מעתה אפילו בשאר ימות השנה . . בלבד בשעה ששם¹ עלו שבטים²] – ולפי טעם זה יש מקום לומר שזהו רק לזמן הרגל, אבל לפי הטעם שברמב"ם צריך ביאור כנ"ל, וא"כ צ"ב למה הביאו.

ואע"פ שהלימוד מקרא הוא אסמכתא בלבד³, שהרי כל טומאת ע"ה אינה אלא מדבריהן (ובודאי ישנו טעם על הפקעת הגזירה בשעת הרגל⁴) – לא הי' לו להרמב"ם להביא טעם לדבר כללי, שהרי לכאורה אין בו ביאור מספיק לדין טהרת ע"ה ברגל, שלאחרי הרגל טמא למפרע⁵.

והנה רש"י⁶ נקט טעם אחר, שכתב „דכל ימות הרגל אישתראי שלא ל-

התרומה בשעת הגיתות והבדים⁷, שלא אמרינו שלאחרי הגתות התרומה טמאה למפרע (והיינו לפי שבשעת הגתות יש להם חזקת טהרה, מפני שכל העם מטהרין עצמן⁸), וכן הי' צ"ל גם בנדוד⁹ ש"הכל מטהרין עצמן¹⁰, שמה שנגעו בו בשעת הרגל צריך להשאר בטהרתו גם לאחר הרגל.

ב. והנה במקורו של דין זה (שכל ישראל חברים הן ברגלים) במס' חגיגה¹¹ הובא רק לימוד מקרא – „דאמר קראי ויאסף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד חברים (בפלגש בגבעה כתיב, שנאספו כל ישראל בגבעה. רש"י) הכתוב עשאן כולן חברים" (ורגל שעת אסיפה הוא. רש"י) [ובירושלמי¹² הובא ע"ז כתוב אחר „ירושלים¹³ הבנוי¹⁴ כעיר שחוברה לה יחדיו, עיר שהיא עושה כל

(14) שם, ד.

(15) ראה רש"י ביצה שם ד"ה כטהרה [ול' הגמ' חגיגה שם, „טומאת ע"ה ברגל רחמנא טהרה" – כבר תי' בשיח יצחק לחגיגה שם ד"ה הכתוב עשאן. ע"ש].

(16) ראה גם תור"ט משנה חגיגה שם. שיח יצחק לחגיגה שם.

(17) ועכ"פ הוליל ע"ד לשונו (הל' מעשר פ"ב ה"א ב) לענין דמאי: „אוכל על פיו באותה שבת . . מפני שאימת שבת על עמי הארץ ואינו עובר בה עבירה . . לא יאכל מאותן הפירות למוצאי שבת כו' שלא הקלו והאמינוהו אלא לצורך אותה שבת".

(18) בשיח יצחק שם, „דבלא טעם זה לא היו מקילים חכמים למטהרם אף לימות הרגל", ורק מפני שהכל מטהרים עצמם „אמרינו מסתמא טיהרו את עצמם" (וראה לקמן ס"ג והערה 32). אבל סר"ס צ"ע, דאם „מסתמא טיהרו את עצמם" – מדוע טמא למפרע אחרי הרגל.

(19) ביצה שם סד"ה אף הפותח. – ובשיח יצחק חגיגה שם, שהרמב"ם לא נראה לו לפרש כפרש"י. ע"ש.

(8) להעיר מתוד"ה לא – חגיגה כב, א.

(9) ביד דוד לחגיגה (כ, א), דלדעת הרמב"ם, זה ש"עברו הגתות כו' אינם נאמנים" אינו מפני החשש שאח"כ נטמא ונגע דא"כ למה התירו לקבלו לגת הבאה אפילו אם מכירו, אלא רק משום גזירה דלא יחושו כלל לטומאת ע"ה, ועד"ו ברגל, שאף שהע"ה טיהר עצמו וה"ה טהור בשעת הרגל, גזרו על מה שנגע בו שיהי' טמא אחרי הרגל שלא יטעו כו'. וראה גם ראש יוסף ביצה שם.

אבל צ"ע, שהרי בתרומה מה שהחבר קיבל מן הע"ה בשעת הגתות נשאר טהור גם אחרי זמן הגתות, משא"כ בנדוד¹ שהחבית שתח"י החבר ה"ה טמא לאחר הרגל, וכן מטבילין כל הכלים שהיו במקדש כו'.

(10) כו, א.

(11) ספר שופטים כ, יא.

(12) חגיגה שם ה"י. וכ"ה במדרש תהלים עה"פ.

(13) תהלים קכב, ג.

שהכל מטהרין עצמן ברגל אבל לאחר הרגל שבטל הטעם חזר הדבר לעיקרו.

ובפשטות כוונתו לביאור הגמ'²³ בטעם נאמנות ע"ה על הקודש כי אם "לא נקביל מיניהו הוא לי איבה . . הכל נאמנים על טהרת יין ושמן (לקבל מידם יין לנסכים ושמן למנחות. רש"י) כל ימות השנה כדי שלא יהא כל אחד ואחד הולך ובונה במה לעצמו" — וס"ל שזהו גם טעם הדין דע"ה נאמן על הטהרה ברגל.²⁴

אבל אינו מובן כ"כ תירוץ זה, שהרי לדבריו "עיקר הטעם" חסר מן הספר.²⁵

ועוד: בטעם הדין²⁶ שעמי הארץ "נאמנים הן על טהרת יין ושמן של נסכים", כתב הרמב"ם²⁷ "הרי זה בחזקת טהרה מפני חומרתו נזהרין בו", והיינו שהרמב"ם לא נקט הטעם הנ"ל שבגמ' שזהו משום "איבה . . שלא יהא כל אחד ואחד הולך ובונה במה לעצמו", אלא לפי ש"מפני חומרתו נזהרין בו"²⁸, ולכן מדויק לומר "הרי זה בחזקת טהרה" (ולא שהיא תקנת חכמים סתם). ועד"ז בטעם נאמנות ע"ה "על טהרת פרת החטאת"

ביישם", והיינו שבעצם לא נטהרו ברגל (וכלשונו²⁹ "לא שטהרתן טהרה אלא שברגל הכל חברים", "לא מפני שטהרין הן"), אלא שחכמים הפקיעו גזירתן לימי הרגל כדי "שלא לביישם" (דהם אמרו והם אמרו), ולפי טעם זה מובן מדוע לאחר הרגל הרי הם טמאים למפרע (כיון שטהרתן ברגל אינה טהרה, ולא טהורין הן), אבל לפי טעמו של הרמב"ם קשה³⁰.

ג. במשנה למלך³¹ תי, שגם לה-רמב"ם "עיקר הטעם הוא לפי שחכמים לא רצו לגזור טומאה על ע"ה ברגל משום שהכל מתקבצין בירושלים ואם היינו גוזרים עליהם טומאה הוה אתו לאינצויי והי' כל אחד ואחד עושה במה לעצמו, ומצאו טעם להיתר זה לפי

(20) חגיגה שם ד"ה לא יגמור וד"ה מעבירין.

(21) בשיח יצחק לחגיגה שם מדייק לי' הרמב"ם "כטהרה היא חשובה" — "כי באמת לאו טהרה היא מן הדין" (שהרי אחרי הרגל טמא למפרע). אבל עצע איך זה מתאים עם המשך לשון הרמב"ם "מפני שהכל מטהרין עצמן, דמשמע שטהרים עצמם כפועל.

ולעיר, שלשון זו "כטהרה היא חשובה" מקורה בביצה (שם) ונדה (לד, רע"א), אבל בביצה לשון זו היא בדת ר"י ובאה להדגיש דמה שנגע ברגל אינו טמא למפרע אחרי הרגל? (והוא רק לפי ההו"א בגמ' שם, ולא לפי המסקנא. ע"ש). אלא שכנדה סתם "וטומאת ע"ה ברגל כטהרה שניהו רכנו דכתיב ויאסף . . הכתוב עשאו כולן חברים".

(22) הל' טומאת אוכלין שם.

(23) חגיגה כב, א. ועד"ז בתוספתא חגיגה פ"ג, ח (הובא בתוד"ה שלא שם) — ראה מפרשי התוספתא.

(24) ראה גם טורי אבן לתגיגה כו, א ד"ה מהו שיניחנה.

(25) ראה גם טורי אבן שם, ש"ה שלא כדברי הרמב"ם . . שפי' טעמא שטומאת ע"ה ברגל ליתא לפי שהכל מטהרין עצמן". וראה גם שיח יצחק שם.

(26) הל' מטמאי משכב ומושב פ"א ה"א.
(27) בלח"מ הל' עדות (פ"א ה"ב) שהרמב"ם ס"ל גם הטעם דאיבה (דמפני ב' הטעמים האמינו ע"ה על הקדוש. ע"ש). ולכאורה דוחק, שהרי ה-רמב"ם לא הוכיר טעם זה כלל.

(*) ול' הגמ' "כטהרה", בכ"ף הדמיון — י"ל ע"פ פרש"י שם (ד"ה כטהרה). משום דלא הדרא חיילא (אבל לא שהוא טהור ממש בשעת הרגל). וראה ראש יוסף שם. ולהעיר מבית האוצר (להר"י ענגל) מע' האלף כ"ל סט.

ד. יש שתירצו³³ דברי הרמב"ם, ד- מ"ש, "שהכל מטהרין עצמן" – "פירוש מטומאת מת ואין להם אלא טומאת ע"ה" דהוא דרבנן והתירוהו ברגל דוקא משום שמחת יו"ט אבל אחר הרגל מטבילין הכלים מחמת טומאת ע"ה".

ובפשטות י"ל כוונתו ע"פ מ"ש הרמב"ם (לקמנ³⁴) ש"ע"ה שאמר טהור אני מטומאת מת כ' נאמן ומטבילין אותו משום טומאת ע"ה בלבד, וצריך הערב שמש ואינו צריך הזאה. והיינו, שבחזקת טומאה של ע"ה – ב' פרטים: (א) שלא נזהר מטומאת מת³⁵, (ב) גזרו ש"עמי הארץ עצמן כזבין לטהרות"³⁶, וע"ה נאמן על טומאת מת (לומר טהור אני מטומאת מת) אבל אינו נאמן שהוא טהור (לגמרי) (שלא יהי' כזב לטהרות). וכן ברגל, שגם ע"ה מטהר עצמו מטומאת מת (ונאמן ע"ז) אבל לא בנוגע לטומאת ע"ה (שהוא כזב לטהרות).

וזהו כוונת הרמב"ם, שהטעם שברגל לא חיישינן לטומאת מת (שהיא טומאה חמורה) הוא לפי "שהכל מטהרין עצמן" (ובנוגע לטומאה זו ה"ה בחזקת טהרה, ולא היינו מטמאים אותו אחרי הרגל למפרע), אבל עדיין נשאר דין טומאת ע"ה, והטעם שלא גזרו טומאה זו ברגל הוא רק מפני "שמחת יו"ט"³⁷ (אבל לא שהוא טהור בעצם).

כתב הרמב"ם²⁸ "מפני חומרתה אין מזולזין בה", ולא כטעם שבש"ס²³ "שלא יהא כל אחד ואחד הולך . . ושורף פרה אדומה לעצמו".

ו]יש לבאר הטעם, ע"פ דיוק לשון הרמב"ם²⁹ (בדין טומאת ע"ה) ש"ע"ה . . ה"ה בחזקת טמא", ולא כתב שחכמים גזרו עליו טומאה³⁰. ויש לפרש כוונתו, שגזירת חכמים אינה רק מחשש טומאה (טומאת ספק), אלא הטילו על ע"ה חזקת טומאה³¹, דכיון "שאינן בקיאין בדקדוקי טהרות וטומאות" (כמ"ש אח"כ³² בטעם שאין נאמנין על הטהרות) לכן הן בחזקת טומאה. ולכן ס"ל להרמב"ם שמצד חשש דאיבה (וכיו"ב) לא היינו מפיקים חזקה זו, אלא רק משום שמפני חומרתה אין מזולזלים בה, ולכן "הרי זה בחזקת טהרה"³².

וא"כ – צ"ע איך אפשר לומר, שלה- רמב"ם "עיקר הטעם" של טהרת ע"ה ברגל הוא ד, "הוא אתו לאינצויי והי' כל אחד ואחד עושה במה לעצמו"?

(28) שם. וכ"כ בה"ל פרה אדומה ספ"ג (ושם מביא ע"ז דרשת התוספתא (תגיגה שם) "והרי נאמר בתורה (חוקת יט, ט) והיתה לעדת בני ישראל, כל ישראל ראויין לשמירה").
(29) ה"ל מטמאי משכב ומושב רפ"י.
(30) ראה לשונו ה"ל אבות הטומאות רפ"ג: חמש מעלות עשו חכמים . . בגדי ע"ה מדרס כ' וכן ע"ה עצמן כזבין לטהרות".

(31) והרי שורפין תרומה על ספק זה (טהרות פ"ד מ"ה. רמב"ם שם ספ"ג (אלא דשם, "הואיל וודאי ספיקות אלו טומאתן מן התורה. ע"ש)).
(32) וכן בתרומה בשעת הגתות כ' כ' "מפני שמטהרין עצמם" (ודלא כחוס' הג"ל הערה 8).
ולכאורה זהו גם טעמו של הרמב"ם שגם ברגל לא נקט הטעם דבושה או איבה אלא מפני שהכל מטהרים עצמם. וראה לעיל הערה 4.

(33) מים חיים (להפריח) כאן.

(34) פ"א הי"ב.

(35) ראה רמב"ם שם רפ"ב.

(36) ל' הרמב"ם ה"ל אבות הטומאות שם.

(37) כ"ה ל' הירושלמי תגיגה שם (ה"ז) בטעמו

של ר"י שהפוחת את תביתו יגמור (ש"התירו סופו מפני תחלתו שאם אומר את לו שלא יגמור אף הוא אינו פוחת . . ממעט בשמחת הרגל").

חברים ברגל הוא מפני שנמצאים בדרך שלים (בשביל עלי לרגל). ולפיז י"ל, שטעם הדין הוא, דכשם שיש דברים שמחמת חומרתן אפילו ע"ה נזהרים בהם (כמו טהרת פרה, ויין ושמן של נסכים), עד"ז בנוגע לעיר ירושלים, (בשעה ששם עלו שבטים), דכיון ששם הוא ביהמ"ק ומקום אכילת קדשים, לכן נזהרים שם ביותר⁴² [ולכן קס"ד, "מעתה אפילו בשאר ימות השנה" (שכל השנה כולה יש לע"ה דין חבר בירושלים), ולמדין מקרא, בל-בד בשעה ששם עלו שבטים, דרק אז נזהרים ביותר].

משא"כ להבבלי שהביא קרא ד- "ויאסף גו" המדבר בגבעה, אין זה מצד קדושת העיר ירושלים, אלא מפני ענין אסיפת בני⁴³, ד"רגל" שעת אסיפה הוא (וכמפורש ברש"י⁴⁴ "בכל זמן שישראל נאספים למקום אחד קרי להו חברים" – לאו דוקא האסיפה בירושלים).

(42) ולהעיר שהירושלמי לא הביא הטעם (שבבבלי) שבירושלים נאמנים כל השנה על הקודש – "שאיין עושין כבשונות בירושלים". ואולי י"ל שהקרא ד"עיר שחבורה לה יחיד" הוא טעם גם על דין זה שבמשנה שם (וההמשך "בשעה ששם עלו שבטים" הוא טעם שברגל נאמנים על הכל).

(43) ראה גם גליוני הש"ס (להר"י ענגל) חגיגה שם. – וראה שם, שעפ"ז מתורץ ד"אין כונת הגמ' כאן להוציא המקרא ממשוטו... רק הכונה שפיר כפשוטה שכל ישראל מחוברים יחד כאיש אחד" [אלא שהוא מפרש ש"מפאת ענין החיבור עצמו מחוברים כאיש אחד ברגל לכן גם ע"ה מקבלים או עניין החבירות מן החבירים ע"י חיבורם עמהם". ע"ש. וראה לקמן בפנים].

(44) ל' רש"י חגיגה שם. ועד"ז ברש"י נדה שם.

(45) נדה שם.

(46) ולכאורה עפ"ז הדין דכל ישראל חברים

אבל גם פירוש זה קשה להעמיס ב- דברי הרמב"ם, שסתם וכתב, "טומאת ע"ה ברגל כטהרה כו' שכל ישראל חברים כו' מפני שהכל מטהרין עצמן כו'", ופשטות משמעות לשונו, שזהו טעם ע"ז שאין טומאת ע"ה ברגל, ולא רק שלילת טומאת מת (ובפרט שהרמב"ם לא הזכיר כאן טומאת מת).

ועוד: גם לפי ביאור זה העיקר חסר מן הספר, דהו"ל להרמב"ם לפרש הטעם שהפקיעו חכמים טומאת ע"ה ברגל ("מ-שום שמחת יו"ט").

[ובפרט שלעיל⁴⁵ בדין שבירושלים נאמנים ע"ה על כלי חרס, פירש הרמב"ם הטעם, "ומפני מה הקלו בהם מפני שאין עושין כבשונות בירושלים", ולמה לא פירש גם בנדוד"ד הטעם לקולא זו (מפני שמחת יו"ט)].

ה. ויובן זה בהקדים החילוק בין הבבלי והירושלמי (שהובא לעיל ס"ב) – שבבבלי הובא הכתוב, "ויאסף גו' כאיש אחד חברים", ובירושלמי – הכתוב, "כעיר שחבורה לה יחיד".

ויש לעיין בטעם שהביא הבבלי הכתוב ד"ויאסף גו' כאיש אחד חברים", שמדבר בגבעה (ואינו שייך לזמן ה-רגלי⁴⁶) – ולא הכתוב שהובא בירושלמי שמדבר בירושלים (ששם עולים לרגל⁴⁷).

ויש לומר, שיש חילוק בין ב' ה-דרשות בעצם טעם וסיבת הדין⁴⁸:

להירושלמי עיקר הטעם שכל ישראל

(38) פי"א ה"ה בסופה (מתגיגה כו, א).

(39) להעיר מחדא"ג חגיגה שם.

(40) וראה מה שתי' בשי"ח יצחק לחגיגה שם

ד"ה מה"מ.

(41) וכבר העירו דב' הדרשות הן דריב"ל.

— היינו שנאספים למקום אחד⁴⁸ ולכן הם ציבור אחד שחל עליו גדר ודין „חבר“.

ועפ"י מובן הטעם שאחר הרגל טמא למפרע, כי זה שע"ה יש לו דין חבר בעת הרגל הוא רק להיותו אחד מן הציבור, שמצד הגדר דחבר שחל על כללות הציבור חל גם עליו דין חבר (וי"ל שזה ע"ד הדין דטומאה דחוי בציבור) אבל אחרי הרגל, כשכטל גדר חבר שהי' חל על הציבור, שוב דנים כל יחיד בפ"ע ומה שנגע ברגל טמא למפרע.

ו. ויש לבאר זה ע"ד הרמז והמוסר, ע"פ מ"ש⁴⁹, „השוכן אתם בתוך טומאתם“, „אע"פ שהם טמאים שכינה ביניהם⁵⁰ — דכאשר ישראל נאספים יחד, עד שמתאחדים יחד ונעשים מציאות אחת של ציבור, אזי הקב"ה נמצא עמהם, ועוד

ובהסברת הדבר י"ל, דכאשר „ישראל נאספים למקום אחד“ מתבטלת מציאות היחיד ויש כאן רק מציאות הציבור, ואין דנים כל יחיד ויחיד בפ"ע אלא דנים את הציבור (וודין) היחיד נגרר אחרי הציבור. וזהו הפירוש ש, הכתוב עשאן כולן חברים, דכאשר כל ישראל נאספים יחד, חל על הציבור כולו גדר דחבר, שהציבור דישאל הם בגדר „חברים“.

וזהו שכתב הרמב"ם „טומאת עם הארץ ברגל כטהרה היא חשובה, שכל ישראל חברים הן ברגלים“, דחל על הציבור („כל ישראל“) גדר דחבר.

ועפ"י יש לומר שזוהי גם כוונת הרמב"ם בדבריו „מפני שהכל מטהרין עצמן ועולים לרגל“: אין כוונתו שכל יחיד ויחיד בודאי טיהר עצמו מכל טומאתו מכל וכל, אלא עיקר כוונתו „שהכל — הציבור כולו — מטהרין עצמן“⁴⁷ [ולכן שינה מלשוננו לעיל גבי דין נאמנות ע"ה על התרומה בשעת הגיתות והבדים — „מפני שכל העם מטהרין עצמן וכליהן“, וכתב „שהכל“, כי שם כוונתו שכל העם, כל יחיד ויחיד מטהר עצמו וכליו, משא"כ כאן]: וטהרה זו היא בשייכות לעלי לרגל — „ועולים לרגל“

(48) ע"פ המבואר בהערה הקודמת י"ל באר"א קצת — שכוונת הרמב"ם ב„ועולים לרגל“ היא רק לבאר טיבת הטהרה, שהיא בשביל עלי לרגל, אבל אין דין חבר תלוי באסיפה בפועל. ועפ"י י"ל עוד יותר, שלהרמב"ם הדין דכל ישראל חברים חל על כל ישראל בכ"מ שהם — גם אלו הפטורים מעלי לרגל (ודלא כצפ"ע ה' נזירות פ"ב הי"ט. ע"ש. וראה גם שר"ת צפ"ע ווארשא טקל"ח אות ד) — דכיון שהציבור מטהר עצמו, חל על הציבור כולו דין „חבר“.

ומתורץ דיוק לשון הרמב"ם שלא הזכיר בפירוש שדין זה הוא רק בירושלים [כפשוטו ל' המשנה, ובירושלים נאמנין על הקודש, ובשעת הרגל אף על התרומה], שקאי על ירושלים, משא"כ ברמב"ם שבהלכה שלפנ"ו לא איירי בירושלים דוקא, הו"ל לפרש „ירושלים“, אף ש"ל שלא הוזקק לפרש כיון שכ', „ועולים לרגל“ — כי להרמב"ם דין זה אינו רק בירושלים. וכ"כ בערוך השולחן העתיד סככ"א (אות ג"ד). ועוד.

(49) אחרי טז, טז.

(50) רש"י שם.

אינו רק ברגל אלא „בכל זמן שישראל נאספים למקום אחד“. וראה לקמן הערה 48.

(47) אלא שיש לומר, שיש חילוק בין ל' רש"י הנ"ל ושיטת הרמב"ם: מפרש"י משמע שפעולת האסיפה היא שעושה אותם ל„חברים“ (גם אם אינה קשורה בענין הדורש טהרה): משא"כ להרמב"ם משמע שהוא משום שהציבור מטהרין עצמם, ש- ברגל הציבור (בכללותו) הוא במצב של טהרה. בסגנון אחר קצת: להרמב"ם, זה „שהכל מטהרין עצמן“ פועל דין ציבור.

זאת – באופן של „שוכן“, „על שם ששוכנת ומתלבשת“⁵¹, היינו שהשכינה מתלבשת בתוך כל אחד ואחת מישראל גם בהיותם במצב ד„טומאתם“.

ובפנימיות הענינים יש להוסיף:

מבואר במ"א דזה שרק ישראל הם מציאות אחת של ציבור⁵², הוא לפי שיש ענין בנפש כל איש ישראל, שהוא בשווה ממש אצל כל ישראל, מקטן שבקטנים עד לגדול שבגדולים (והוא למעלה מהתחלקות לגמרי⁵³):

וענין זה הוא בחי' „יחידה“ שבנפש,

מלשון „יחיד“, לפי שענינה הוא שהיא מיוחדת בו ית', בתכלית ההתאחדות, ומחמת ה„יחידה“ הרי כל ישראל הם כמו נקודה אחת ויחידה.

וזהו גם הטעם ד„כל זמן שישאל נאספים למקום אחד קרי להו חברים“⁵⁴, דכאשר ישראל מתאחדים יחד, באחדות גמורה (מציאות של ציבור), מתגלה בהם היחידה, ומצד זה הם למעלה מכל ענין של טומאה, דענין הטומאה יכול לנגוע רק בכחות הגלויים של איש ישראל, אבל לא בבחי' יחידה⁵⁵, ולכן במצב זה של אסיפה ברגל – „כל ישראל חברים“.

(משיחת כ"ף מרחשון תשמ"ז)

(51) תניא פמ"א (נז, ב). ועוד.

(52) משא"כ בב"ז – נזיר סא, ריש ע"ב. וראה

צפע"נ מהד"ת יג, ב. ועוד.

(53) ראה לקו"ש ח"ט ע' 112. ח"ל ע' 217

ואילך. ועוד.

(54) ל' רש"י נדה שם. וראה לעיל הערה 47.

(55) ראה „היום יום“ יא שבט. קונטרס ענינה

של תורת החסידות סי"א. ועוד.

שמיני ב

טמא: "שתחתון החם מעלה הבל לעליון הצונן ומטמאו, שהענן העולה מן החמים כמשקה הוא חשוב.

ומשמע לכאורה שישנו חילוק בין ביאור הרמב"ם בפירוש המשניות לביאור הרע"ב: לפי מ"ש הרמב"ם בפיה"מ, אין הדין דטומאה כאן רק מצד נגיעה בלבד, אלא מצד החיבור ביניהם, "שההבל החם חיבר ביניהם", ואילו לפירוש הרע"ב אין זה אלא מפני נגיעת הבל התחתון (החשוב כמשקה) בהעליון הצונן.

אמנם, מלשון הרמב"ם הנ"ל בספר היד, נראה דנקט אופן שלישי: מסיום דבריו "מפני מה אמרו . . מפני שעשו

א. כ' הרמב"ם: "הניצוק אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה: כיצד הי' מערה משקין טהורין לתוך כלי טמא כו' הרי העמוד הניצוק טהור ואם קלט מן המשקין הניגרין מן האויר הרי זה שקלט טהור . . בד"א בשעירה מצונן לצונן או מחם לחם או מחם לצונן אבל המערה משקין טהורין צונן לתוך משקין טמאין חמין הרי הניצוק חיבור ונטמאו המשקין הצונן כולן שהוא מערה מהן ונטמא הכלי שמערה ממנו מחמת המשקין שבתוכו שהרי נטמאו, ומפני מה אמרו המערה משקין צונן לחמין חיבור מפני שעשו החמין עולה כתמרות עשן ומתערב בניצוק ובמים שבכלי העליון ומטמא הכלי שהעשן העולה מן החמין משקין הוא חשוב".

והנה בפירוש המשניות כתב הרמב"ם: "לפי שעמוד המשקה אשר יקרא נצוק יתחמם בהיות קצהו בכלי החם, ויעלה ההבל עם הניצוק מתוך הכלי החם הטמא ויחמם המשקה אשר בכלי העליון, וע"כ שב טמא, לפי שההבל החם חבר ביניהם והוא עולה מן הטמא אל הטהור".

וברע"ב למשנה שם פ' "מצונן לחם

(7) ועד"ז הוא בר"ש למכשירין שם, ומוסיף "כדאמרינן לעיל בפרק ב' בזיעת המרחץ", וממשיך שם "לפי שענן החמים עולה כתימרות העשן ומתערב בניצוק ובמים שבכלי העליון ומטמאו שהעשן העולה מן החמין משקין הוא חשוב" — כלשון הרמב"ם הנ"ל.

(8) ראה תירוט, דמקשה על פ' הרע"ב והר"ש, דאיכא בלא ניצוק נמי כל שמעלה חום מתחתון לעליון יהא טמא. וכ' "ואולי דא"א בלא ניצוק אבל הרמב"ם פ' כו". ומשמע דגם לדבריו הוי חילוק בין דברי הרמב"ם והרע"ב (אלא שלדעתו — דברי הרמב"ם במשניות ובס' היד, ענינם אחד). ובמשנה אחרונה שם דפשיטא בלא ניצוק נמי טמא, שהרי הזיעה עולה ומטמא כמשקה עצמו כדנתי במתני' דבסמוך כו'. אבל ראה חזון נחום למשניות שם. וראה שו"ע אדה"ז א"ח סתנ"א סנ"ט "לפי שההבל עולה מהתחתון לעליון דרך עמוד הניצוק המחברה" (וראה בהגסמן עה"ג שם). ובפרמ"ג (במשב"ז יו"ד סק"ה סק"ז) כ' דאין כאן מחלוקת בין הר"מ והר"ש והר"ב ד, ע"י הניצוק ההבל עולה למעלה. ע"ש ועצ"ע.

(1) רפ"ז מהל' טומאת אוכלין.

(2) טהרות ספ"ח.

(3) מכשירין פ"ה מ"י.

(4) ובתווי"ט מכשירין שם מעתיק "מפני שענני . . כתמרות עשן" (ועד"ז בר"ש שבהערה 7). ולכאורה כצ"ל.

(5) מכשירין שם. ועד"ז הוא בפ' הרא"ש.

(6) בתרגום קאפח: "האדיום".